

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشکده زبان‌شناسی
گروه زبان‌شناسی

پایان‌نامه کارشناسی ارشد زبان‌شناسی همگانی

تحلیل گفتمان جنسیتی گفتار کنشگران حقوق زنان

در دو حوزه‌ی اشتغال و ورزش در ایران

استاد راهنما:

دکتر آتوسا رستم‌بیک نفرشی

استاد مشاور:

دکتر یحیی مدرسی

پژوهشگر:

شیرین محمدی

تابستان ۱۳۹۸

تقدیر و تشکر

با سپاس بی‌کران از استاد فرهیخته و عزیزم سرکار خانم آتوسا رستم بیک که راهنما و راه‌گشایم در انجام و اتمام پژوهش حاضر بودند، هرچند می‌دانم سپاسگزاری واژه‌ی ناچیزی است به پاس محبت و دلسوزی و توجه بی‌دریغ ایشان که هیچگاه فراموش نخواهم کرد. به خوبی مبرهن است که نقاط قوت این تحقیق مرهون مساعدت‌های ایشان و ضعف و خطا از جانب نگارنده‌ی آن است.

همچنین بر خود واجب می‌دانم از استاد فرزانه و گرامی‌ام جناب آقای دکتر یحیی مدرسی سپاسگزاری نمایم که بسیار بیشتر از یک مشاور و راهنما در این مسیر یاری‌گرم بودند.

از استاد عزیز و گرامی‌ام سرکار خانم دکتر راکعی بابت زحمت داوری این پایان‌نامه بسیار سپاسگزارم و بسیار خوشنودم که استادی که مسائل زنان جامعه دغدغه‌ی اوست این زحمت را قبول نمودند.

همچنین از همه‌ی اساتید گروه زبان‌شناسی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی که در کسب دانش زبان‌شناسی یاریم کردند تشکر می‌نمایم. باشد آنچه آموخته‌ام در آینده در حرفه‌ی خطیر معلمی کمک‌حالم باشد. از دوست عزیز آقای محمدعارف امیری که در تدوین مطالب صمیمانه یاری‌ام کردند بسیار سپاسگزارم.

تقدیم به

روح عزیز پدر

و به مهربانی‌های بی‌دریغ مادر

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی گفتار کنشگران حقوق زنان در دو حوزه‌ی ورزش و اشتغال از دیدگاه دستور نقش‌گرای نظام‌مند (هلیدی و متیسین، ۲۰۰۴ و ۲۰۱۴) و مشخصاً بر پایه‌ی فرانش بینافردی می‌پردازد. پژوهش حاضر از نوع پیکره‌ای و توصیفی-تحلیلی است. داده‌های مورد بررسی به شیوه کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند. داده‌ها شامل ۱۶ متن سخنرانی مربوط به موافقان و مخالفان ورزش و اشتغال زنان از افراد فرهنگی، سیاسی، اجتماعی جامعه کنونی ایران است. از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای برای انتخاب سخنرانی‌ها استفاده شده است. داده‌ها برای پاسخ به سه پرسش پژوهشی به این شرح مورد بررسی قرار می‌گیرند: (۱) زن در گفتمان‌های رقیب در دو حیطه‌ی ورزش و اشتغال چگونه بازنمایی می‌شود؟ (۲) عناصر فرانش بینافردی شامل نوع بند و قطعیت کلام در گفتمان رقیب حامی و مخالف ورزش و کار زنان چه تفاوت‌هایی را نشان می‌دهند؟ (۳) متغیر جنسیت چه تاثیری بر ویژگی‌های زبانی حامیان و مخالفان ورزش و کار زنان دارد؟ نتایج نشان‌دهنده‌ی آن است که سخنرانان مخالف به صورت مستقیم و غیر مستقیم زن را در قالب نقش‌های مادری، همسری، کدبانوگری، خانه‌داری، فرزندآوری، فرزندپروری، تربیت‌کننده‌ی فرزندان، مسئول آرامش مرد و فرزندان، رسیدگی‌کننده به امور خانه، رئیس خانه، موجودی وابسته و تابع مرد تعریف نموده و با تاکید بر تحکیم نهاد خانواده، توجه به فرزندان خانواده و دقت در تربیت آنان و مسئولیت خطیر مادری و همسری را مهمترین وظیفه‌ی زنان دانسته‌اند، همچنین نتایج نشان داد که موافقان به نقش اجتماعی زن بیشتر توجه داشته و سخنرانان مرد به نقش‌های اجتماعی زن در کنار نقش‌های خانوادگی او اهمیت بیشتری می‌دهند. در بررسی متون پژوهش حاضر، ابتدا انواع گفتمان تعریف و توصیف گردید و پس از تحلیل داده‌ها مشخص شد که بیشتر گفتمان‌ها در پژوهش حاضر که حول محور اصلی «زن» بود از نوع گفتمان‌های «سنتی با تکیه بر نهاد خانواده»، «گفتمان سنتی مذهبی»، «گفتمان سنتی مردسالار»، «گفتمان تجددگرا» و «گفتمان تجددگرا نواندیش» بودند. در گفتمان‌های سنتی برای اقناع مخاطب و تاکید بر موضوع گفتمان ارجاع به «شرع» بیشتر دیده می‌شود. استفاده از بندهای امری در گفتمان موافقان بیشتر از مخالفان این حوزه‌هاست، اما قطعیت کلام در گفتمان مخالفان بیشتر است. در بررسی تاثیر جنسیت بر گفتمان، نتایج نشان داد که گفتار زنان بیش از مردان با قطعیت بالا بیان شده، اما مردان بیش از زنان از وجه‌نماهای الزام «باید و نباید» استفاده کرده و زبان آنان قدرتمندانه‌تر از زبان زنان است، همچنین مردان از دشواژه‌ها و واژه‌های جنسیتی مانند زیبایی زن، بهره‌بری جنسی، زنا، نگاه جنسی، عفت و بی‌عفت، سرویس دادن به مرد، بهره‌بردن از رابطه جنسی، بحران جنسی، ازدواج موقت، کار مقتضی جنس، اقسام مسائل جنسی حرام و حلال، بیشتر از زنان استفاده می‌کنند. در بررسی ارزش‌های ذکر شده برای زنان از نگاه سخنران نتایج نشان داد که «مادری، همسری، تربیت

فرزندان، رسیدگی به امور منزل و پیروی از حضرت فاطمه (ع) به عنوان الگوی برتر زنان « ارزش‌هایی مشترک برای زنان در نگاه سخنرانان است.

همچنین در بررسی باهم‌آیی واژگانی و در راستای بیان و اقناع ایدئولوژیک که نقش سازنده و مثبتی در تبیین و شفاف‌سازی موضوع و القاء و انتقال مفاهیم و اصول مطرح در گفتمان دارد و اشاره به افراد، گروه‌ها، روابط اجتماعی یا موضوعات اجتماعی، هنجارها، ارزش‌ها را در بردارد، نتایج نشان داد که واژه‌های «زن، مادر، خانه، شغل، ورزش، تربیت، فرزند، خانواده، تبعیض، حقوق زنان، بانوان، بچه‌داری، شوهرداری، خانه‌دار، تصمیم، ضابطه، حضور، خانم، همسر» در ترکیبات واژگانی سخنرانان بیشترین میزان وقوع را به خود اختصاص داده‌اند. در بررسی استفاده از جملات پرسشی نتایج پژوهش نشان داد که مردان استفاده از پرسش را برای مورد خطاب قرار دادن مخاطب و همچنین تاثیر اقناعی بیشتر بر مخاطب بکار می‌برند درحالی‌که بانوان سخنران پرسش را برای جلب نظر مخاطب و تاکید بر موضوع استفاده می‌نمایند.

میزان بکارگیری ضمایر همراهی مانند «ما» در گفتار زنان و مردان در داده‌های پژوهش حاضر به یک نسبت نبوده و زنان با نسبت ۸۷/۵ درصد سخنرانی‌هایشان از ضمایر و کلماتی که مفهوم اشتراک و همدلی را بیان می‌نمایند استفاده نموده اما مردان با نسبت ۷۵ درصد و در هر جا که قصد همراه کردن مخاطب را داشته باشند از این کلمات استفاده کرده‌اند. زنان از ضمایر برای تاکید بر گفتار استفاده نکرده اما مردان ۲۵ درصد از آن ضمایر را جهت تاکید بر گفتار و مواضع خود بکار برده‌اند. میزان بکارگیری تشدیدکننده‌ها در گفتار زنان و مردان در داده‌های پژوهش حاضر به یک نسبت نبوده و زنان در سخنرانی‌هایشان با نسبت ۱۰۰ درصد از قیود و افزوده‌های وجهی برای تاکید بر مواضع خود استفاده نموده‌اند، اما مردان با نسبت ۶۲/۵ درصد از این کلمات استفاده کرده‌اند.

فهرست مطالب

۲۰	۱- فصل اول: کلیات پژوهش.....
۲۱	۱-۱- مقدمه.....
۲۲	۱-۲- بیان مسئله.....
۲۳	۱-۳- موضوع پژوهش.....
۲۳	۱-۴- اهمیت و ضرورت پژوهش.....
۲۴	۱-۵- اهداف پژوهش.....
۲۴	۱-۶- کاربردهای پژوهش.....
۲۵	۱-۷- روش پژوهش.....
۲۵	۱-۸- پرسشهای پژوهش.....
۲۶	۱-۹- فرضیههای پژوهش.....
۲۶	۱-۱۰- محدودیت‌های پژوهش.....
۲۶	۱-۱۱- مفاهیم بنیادی.....
۲۶	۱-۱۱-۱- گفتمان.....
۲۷	۱-۱۱-۲- تحلیل گفتمان.....
۲۷	۱-۱۱-۳- تحلیل گفتمان انتقادی.....
۸۸	۱-۱۱-۴- زبان شناسی جنسیت.....
۸۸	۱-۱۱-۵- ایدئولوژی.....
۸۸	۱-۱۱-۶- قدرت.....
۸۸	۱-۱۱-۷- متن.....
۹۹	۱-۱۱-۸- فرانش.....
۹۹	۱-۱۱-۹- فرانش بینافردی.....
۰۰	۱-۱۱-۱۰- وجهیت.....
۰۰	۱-۱۱-۱۱- قطبیت.....
۰۰	۱-۱۱-۱۲- همزونی.....
۰۰	۱-۱۲- ساختار پژوهشی پایان نامه.....

۳۳	۲- فصل دوم: پیشینه پژوهش .....
۳۴	۱-۲- مقدمه .....
۳۴	۲-۲- مطالعات حیطه‌ی فرانش بینافردی .....
۳۹	۳-۲- مطالعات حیطه‌ی زبان و جنسیت .....
۴۱	۱-۳-۲- مطالعات ایرانی زبان و جنسیت .....
۴۸	۲-۳-۲- مطالعات غیر ایرانی زبان و جنسیت .....
۵۰	۴-۲- مطالعات حیطه‌ی ورزش زنان .....
۵۰	۱-۴-۲- مطالعات ایرانی ورزش زنان .....
۵۳	۲-۴-۲- مطالعات غیر ایرانی ورزش زنان .....
۵۴	۵-۲- مطالعات حیطه‌ی اشتغال زنان .....
۵۴	۱-۵-۲- مطالعات ایرانی حیطه اشتغال زنان .....
۵۷	۲-۵-۲- مطالعات غیر ایرانی حیطه اشتغال زنان .....
۵۹	۶-۲- استنتاج کلی از پیشینه‌ی عملی پژوهش .....
۶۰	۳- فصل سوم مبانی نظری .....
۶۱	۱-۳- مقدمه .....
۶۳	۲-۳- نظریه‌ی زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند .....
۶۵	۱-۲-۳- معنای گزاره‌های .....
۶۵	۲-۲-۳- بافت موقعیتی .....
۶۶	۳-۲-۳- بافت اجتماعی .....
۶۸	۳-۳- فرانش بینافردی .....
۷۱	۱-۳-۳- وجه بند .....
۷۲	۲-۳-۳- وجهیت .....
۷۹	۴-۳- گفتمان و جنسیت .....
۷۹	۱-۴-۳- نوع گفتمان .....
۸۱	۲-۴-۳- بازنمایی زن در گفتمان .....
۸۱	۳-۴-۳- نقش‌های اجتماعی و خانوادگی زن در گفتمان .....

۲۲	..... ارزش‌های ذکر شده برای زن در گفتمان	۴-۴-۳
۸۳	..... فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها	۴-۴-۴
۸۴	..... مقدمه	۴-۴-۱
۸۵	..... تحلیل زبانی داده‌های پژوهش	۴-۴-۲
۸۷	..... نظام وجه و قطعیت کلام : وجهیت درخواستی	۴-۲-۱
۸۸	..... وجه‌نمای اجبار	۴-۲-۱-۱
۸۸	..... وجه‌نمای تمایل	۴-۲-۱-۲
۹۹	..... نظام وجه و قطعیت کلام : وجهیت گزارهای	۴-۲-۲
۹۰	..... مقیاس احتمال	۴-۲-۲-۱
۹۰	..... قیود تکرار	۴-۲-۲-۲
۹۰	..... افزوده‌ی وجهی	۴-۲-۳
۹۰	..... افزوده‌ی اظهاری (گزارهای)	۴-۲-۴
۹۱	..... نوع بند	۴-۲-۳
۹۱	..... تحلیل گفتمانی داده‌های پژوهش	۴-۳
۲۲	..... تحلیل زبانی و گفتمانی داده‌های پژوهش	۴-۴
۲۲	..... متن اول: سخنران مرد موافق مشروط اشتغال بانوان	۴-۴-۱
۲۲	..... متن سخنرانی اول	۴-۴-۱-۱
۹۳	..... نوع گفتمان: انقلابی مذهبی با ارجاع به گفتمان سنتی خانواده	۴-۴-۱-۱
۹۷	..... بازنمایی زن در گفتمان	۴-۴-۱-۲
۱۰۱	..... بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام	۴-۴-۱-۳
۱۰۸	..... بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان	۴-۴-۱-۴
۱۱۱	..... متن دوم : سخنران مرد موافق اشتغال بانوان	۴-۴-۲
۱۱۱	..... متن سخنرانی دوم، محمدرضا حشمتی، معاون قرآن و عترت وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی	۴-۴-۲-۱
۱۱۲	..... نوع گفتمان : تجددگرا انقلابی	۴-۴-۲-۲
۱۱۳	..... بازنمایی زن در گفتمان	۴-۴-۲-۳
۱۱۶	..... بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام	۴-۴-۲-۴

- ۱۱۹..... ۴-۲-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۲۱..... ۴-۳-۳- متن سوم: سخنران زن موافق اشتغال بانوان
- ۱۲۱..... ۴-۳-۱- متن سخنرانی سوم- معصومه ابتکار (معاون امور زنان و خانواده رئیس جمهوری)
- ۱۲۲..... ۴-۳-۲- نوع گفتمان : نواندیش حقوقی
- ۱۲۳..... ۴-۳-۳- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۲۵..... ۴-۳-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۲۷..... ۴-۳-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۹۹..... ۴-۴-۴- متن چهارم: سخنران زن موافق ورزش و اشتغال بانوان
- ۱۹۹..... ۴-۴-۱- متن سخنرانی چهارم، پروانه سلحشوری رئیس فراکسیون زنان مجلس شورای اسلامی
- ۱۰۰..... ۴-۴-۲- نوع گفتمان : نواندیش
- ۱۳۱..... ۴-۴-۳- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۳۳..... ۴-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۳۵..... ۴-۴-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۳۷..... ۴-۵-۵- متن پنجم: سخنران مرد مخالف اشتغال بانوان
- ۱۳۷..... ۴-۵-۱- متن سخنرانی پنجم-آقای ماندگاری : برنامه تلویزیونی سمت خدا
- ۱۳۷..... ۴-۵-۲- نوع گفتمان : گفتمان مردسالار مذهبی با ارجاع به گفتمان سنتی خانواده
- ۱۳۹..... ۴-۵-۳- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۴۰..... ۴-۵-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۴۲..... ۴-۵-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۴۴..... ۴-۶-۶- متن ششم: سخنران مرد مخالف اشتغال بانوان
- ۱۴۴..... ۴-۶-۱- متن سخنرانی ششم- (آقای رائفی پور)
- ۱۴۵..... ۴-۶-۲- نوع گفتمان : سنتی مذهبی با ارجاع به گفتمان سنتی خانواده
- ۱۴۶..... ۴-۶-۳- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۴۹..... ۴-۶-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۵۱..... ۴-۶-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۵۴..... ۴-۷-۷- متن هفتم: سخنران مخالف اشتغال بانوان
- ۱۵۴..... ۴-۷-۱- متن سخنرانی هفتم

- ۱۵۵..... ۲-۷-۴-۴ نوع گفتمان: سنتی مذهبی با تکیه بر نهاد خانواده.....
- ۱۵۶..... ۳-۷-۴-۴ بازنمایی زن در گفتمان.....
- ۱۵۸..... ۴-۷-۴-۴ بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام.....
- ۱۶۰..... ۵-۷-۴-۴ بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
- ۱۶۲..... ۸-۴-۴-۴ متن هشتم: سخنران موافق ورزش بانوان.....
- ۱-۸-۴-۴ متن سخنرانی هشتم (به دلیل طولانی بودن متن سخنرانی تنها یک صفحه از متن در این بخش گنجانده شده است و متن کامل در پیوست ارائه می گردد.).....
- ۱۶۲.....
- ۱۶۳..... ۲-۸-۴-۴ نوع گفتمان: نواندیش و تجددگرا.....
- ۱۶۴..... ۳-۸-۴-۴ بازنمایی زن در گفتمان.....
- ۱۶۷..... ۴-۸-۴-۴ بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام.....
- ۱۷۰..... ۵-۸-۴-۴ بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
- ۱۷۱..... ۹-۴-۴-۴ متن نهم: سخنران مرد مخالف ورزش بانوان.....
- ۱-۹-۴-۴ متن سخنرانی نهم، دکتر سیدرضا پاک نژاد پزشک و نویسنده ایرانی و نماینده یزد در دوره اول مجلس شورای اسلامی ۱۷۱
- ۱۷۳..... ۲-۹-۴-۴ نوع گفتمان: سنتی مذهبی.....
- ۱۷۴..... ۳-۹-۴-۴ بازنمایی زن در گفتمان.....
- ۱۷۶..... ۴-۹-۴-۴ بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام.....
- ۱۷۸..... ۵-۹-۴-۴ بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
- ۱۷۹..... ۱۰-۴-۴-۴ متن دهم: سخنران زن مخالف ورزش بانوان.....
- ۱-۱۰-۴-۴ متن سخنرانی دهم، لاله افتخاری نماینده ی اصولگرای مجلس.....
- ۱۷۹.....
- ۱۸۰..... ۲-۱۰-۴-۴ نوع گفتمان: سنتی مخالف ورزش زنان.....
- ۱۸۱..... ۳-۱۰-۴-۴ بازنمایی زن در گفتمان.....
- ۱۲۲..... ۴-۱۰-۴-۴ بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام.....
- ۱۸۴..... ۵-۱۰-۴-۴ بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
- ۱۸۶..... ۱۱-۴-۴-۴ متن یازدهم: سخنران زن مخالف مشروط ورزش بانوان.....
- ۱-۱۱-۴-۴ متن سخنرانی یازدهم، «فاطمه رهبر» دیگر نماینده ی اصولگرای مجلس.....
- ۱۸۶.....
- ۲-۱۱-۴-۴ نوع گفتمان: سنتی نواندیش.....
- ۱۸۷.....

- ۱۸۸..... ۳-۱۱-۴-۴- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۹۹..... ۴-۱۱-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۹۱..... ۵-۱۱-۴-۴- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۱۹۳..... ۱۲-۴-۴- متن دوازدهم: سخنران مرد موافق ورزش بانوان
- ۱۹۳..... ۱-۱۲-۴-۴- متن سخنرانی دوازدهم، محمدمبین قانعی راد» رییس انجمن جامعه‌شناسی ایران
- ۱۹۳..... ۲-۱۲-۴-۴- نوع گفتمان: نواندیش
- ۱۹۴..... ۳-۱۲-۴-۴- بازنمایی زن در گفتمان
- ۱۹۶..... ۴-۱۲-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۱۸۸..... ۵-۱۲-۴-۴- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۲۰۰..... ۱۳-۴-۴- متن سیزدهم: سخنران زن مخالف ورزش بانوان
- ۲۰۰..... ۱-۱۳-۴-۴- متن سخنرانی سیزدهم فاطمه آلیا نماینده زن مجلس شورای اسلامی ایران
- ۲۰۰..... ۲-۱۳-۴-۴- نوع گفتمان: سنتی
- ۲۰۱..... ۳-۱۳-۴-۴- بازنمایی زن در گفتمان
- ۲۳۳..... ۴-۱۳-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۲۰۴..... ۵-۱۳-۴-۴- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۲۰۵..... ۱۴-۴-۴- متن چهاردهم: سخنران مرد موافق
- ۲۰۵..... ۱-۱۴-۴-۴- متن سخنرانی چهاردهم ، سخنان رئیس جمهور در همایش ملی زنان (۱۳۹۳/۰۱/۳۱)
- ۲۰۷..... ۲-۱۴-۴-۴- نوع گفتمان: نواندیش دینی
- ۹۰۹..... ۳-۱۴-۴-۴- بازنمایی زن در گفتمان
- ۲۱۲..... ۴-۱۴-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام
- ۲۱۶..... ۵-۱۴-۴-۴- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان
- ۸۱۸..... ۱۵-۴-۴- متن پانزدهم: سخنران زن موافق اشتغال
- ۸۱۸..... ۱-۱۵-۴-۴- متن سخنرانی پانزدهم فاطمه راکعی فعال حقوق زنان و نماینده پیشین مجلس
- ۹۱۹..... ۲-۱۵-۴-۴- نوع گفتمان: نواندیش و مدافع حقوق زنان
- ۲۲۱..... ۳-۱۵-۴-۴- بازنمایی زن در گفتمان
- ۲۲۳..... ۴-۱۵-۴-۴- بررسی عناصر نظام وجه و قطعیت کلام

۲۲۵	۴-۴-۱۵-۵- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
۲۲۷	۴-۴-۱۶- متن شانزدهم: سخنران زن موافق مشروط اشتغال بانوان.....
۲۲۷	۴-۴-۱۶-۱- متن سخنرانی شانزدهم (دکتر نفیسه فیاض بخش، استاد دانشگاه و کارشناس مسائل تربیتی).....
۸۸۸	۴-۴-۱۶-۲- نوع گفتمان: سنتی خانواده محور.....
۹۹۹	۴-۴-۱۶-۳- بازنمایی زن در گفتمان.....
۲۳۴	۴-۴-۱۶-۴- بررسی تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
۲۳۶	۴-۵- یافته‌های کلی.....
۲۳۶	۴-۵-۱- یافته‌های کلی پژوهش از منظر تحلیل زبانی.....
۲۳۷	۴-۵-۲- یافته‌های کلی پژوهش از منظر گفتمانی.....
۲۳۷	۴-۵-۲-۱- انواع گفتمان.....
۹۳۹	۴-۵-۲-۲- بازنمایی زن در گفتمان.....
۲۴۰	۴-۵-۲-۳- نقش‌های اجتماعی و خانوادگی زن در گفتمان.....
۲۴۰	۴-۵-۲-۴- ارزش‌های ذکر شده برای زن در گفتمان.....
۲۴۳	۴-۵-۲-۵- باهم‌آیی واژگانی.....
۲۴۳	۴-۵-۳- تاثیر متغیر جنسیت بر گفتمان.....
۲۴۴	۴-۵-۳-۱- استفاده از تردیدنها.....
۲۴۵	۴-۵-۳-۲- استفاده از تشدیدکننده‌ها.....
۲۴۵	۴-۵-۳-۳- استفاده از ضمیر.....
۲۴۶	۴-۵-۳-۴- استفاده از تکرار.....
۲۴۷	۴-۵-۳-۵- استفاده از گفتار غیرمستقیم برای درخواست و استفاده از جملات امری.....
۲۴۷	۴-۵-۳-۶- کاربرد جملات پرسشی.....
۲۴۷	۴-۵-۳-۷- کاربرد دشواژه‌ها و کلمات جنسیتی.....
۸۴۸	۴-۶- تحلیل کمی داده‌های پژوهش.....
۲۵۴	۴-۷- نتیجه‌گیری کلی از فصل چهارم.....
۲۵۵	۵- فصل پنجم نتیجه‌گیری و پیشنهادات.....
۲۵۶	۵-۱- مقدمه.....

۲۵۶.....	۲-۵- آزمون فرضیه‌ها .....
۲۵۶.....	۱-۲-۵- پرسش و فرضیه اول .....
۲۵۷.....	۱-۲-۵- پرسش و فرضیه دوم .....
۸۵۸.....	۲-۲-۵- پرسش و فرضیه سوم .....
۹۵۹.....	۳-۵- سایر یافته‌ها .....
۲۵۹۶۰.....	۴-۵- محدودیت‌های پژوهش .....
۲۵۹۶۰.....	۵-۵- پیشنهادات برای پژوهش‌های آتی .....
۲۶۱.....	فهرست منابع.....
۲۶۸.....	واژه‌نامه .....
۲۷۳.....	چکیده انگلیسی .....

فهرست جدول‌ها

- جدول شماره ۳-۱- ارتباط معنا و بافت اجتماعی ۶۷
- جدول شماره ۴-۱- قالب جدول بررسی تحلیل داده‌های پژوهش حاضر بر اساس وجهیت درخواستی ۸۶
- جدول شماره ۴-۲- قالب جدول تحلیل داده‌های پژوهش حاضر تحلیل داده بر اساس وجهیت گزارهای ۸۶
- جدول شماره ۴-۳- قالب جدول تحلیل داده‌های پژوهش بر اساس بندهای غیر خبری ۸۷
- جدول ۴-۴- وجهیت درخواستی در متن اول ۱۰۱
- جدول ۴-۵- وجهیت گزارهای در متن اول ۱۰۴
- جدول ۴-۶- بندهای غیر خبری در متن اول ۱۰۶
- جدول ۴-۷- وجهیت درخواستی در متن دوم ۱۱۶
- جدول ۴-۸- وجهیت گزارهای در متن دوم ۱۱۷
- جدول ۴-۹- بندهای غیر خبری در متن دوم ۱۱۸
- جدول ۴-۱۰- وجهیت درخواستی در متن سوم ۱۲۶
- جدول ۴-۱۱- وجهیت گزارهای در متن سوم ۱۲۶
- جدول ۴-۱۲- بندهای غیر خبری در متن سوم ۱۲۷
- جدول ۴-۱۳- وجهیت درخواستی در متن چهارم ۱۳۳
- جدول ۴-۱۴- وجهیت گزارهای در متن چهارم ۱۳۴
- جدول ۴-۱۵- انواع بند در متن چهارم ۱۳۵
- جدول ۴-۱۶- وجهیت درخواستی در متن پنجم ۱۴۱
- جدول ۴-۱۷- کاربرد بند غیر خبری در متن پنجم ۱۴۱
- جدول ۴-۱۸- وجهیت درخواستی در متن ششم ۱۴۹
- جدول ۴-۱۹- وجهیت گزارهای در متن ششم ۱۵۰
- جدول ۴-۲۰- کاربرد بند غیر خبری در متن ششم ۱۵۰

جدول ۴-۲۱- وجهیت درخواستی در متن هفتم	۱۵۸
جدول ۴-۲۲- وجهیت گزارهای در متن هفتم	۱۵۹
جدول ۴-۲۳- کاربرد بند غیر خبری در متن هفتم	۱۵۹
جدول ۴-۲۴- وجهیت درخواستی در متن هشتم	۱۶۷
جدول ۴-۲۵- وجهیت گزارهای در متن هشتم	۱۶۸
جدول ۴-۲۶- بندهای غیر خبری در متن هشتم	۱۶۹
جدول ۴-۲۷- وجهیت درخواستی در متن نهم	۱۷۶
جدول ۴-۲۸- وجهیت گزارهای در متن نهم	۱۷۷
جدول ۴-۲۹- بندهای غیر خبری در متن نهم	۱۷۷
جدول ۴-۳۰- وجهیت درخواستی در متن دهم	۱۸۳
جدول ۴-۳۲- بندهای غیر خبری در متن دهم	۱۸۴
جدول ۴-۳۳- وجهیت درخواستی در متن یازدهم	۱۹۰
جدول ۴-۳۴- وجهیت گزارهای در متن یازدهم	۱۹۱
جدول ۴-۳۵- بندهای غیر خبری در متن یازدهم	۱۹۱
جدول ۴-۳۶- وجهیت درخواستی در متن دوازدهم	۱۹۷
جدول ۴-۳۷- وجهیت گزارهای در متن دوازدهم	۱۹۷
جدول ۴-۳۸- بندهای غیر خبری در متن دوازدهم	۱۹۸
جدول ۴-۳۹- وجهیت درخواستی در متن سیزدهم	۲۰۳
جدول ۴-۴۰- بندهای غیر خبری در متن سیزدهم	۲۰۳
جدول ۴-۴۱- وجهیت درخواستی در متن چهاردهم	۲۱۳
جدول ۴-۴۲- وجهیت گزارهای در متن چهاردهم	۲۱۴
جدول ۴-۴۳- انواع بند در متن چهاردهم	۲۱۴

- جدول ۴-۴۴- وجهیت درخواستی در متن پانزدهم ۲۲۳
- جدول ۴-۴۵- وجهیت گزارهای در متن پانزدهم ۲۲۴
- جدول ۴-۴۶- بندهای غیر خبری در متن پانزدهم ۲۲۵
- جدول ۴-۴۷- وجهیت درخواستی در متن شانزدهم ۲۳۲
- جدول ۴-۴۸- وجهیت گزارهای در متن شانزدهم ۲۳۳
- جدول ۴-۴۹- بندهای غیر خبری در متن شانزدهم ۲۳۳
- جدول ۴-۵۰- درصد انواع وجهیت درخواستی دادهها ۲۳۶
- جدول ۴-۵۱- درصد انواع امکانات وجهیت گزارهای دادهها ۲۳۶
- جدول ۴-۵۲- درصد انواع بند در متون موافق و مخالف ۲۳۷
- جدول ۴-۵۳- میزان بکارگیری تردیدنماها در گفتار مردان و زنان ۲۴۴
- جدول ۴-۵۴- درصد بکارگیری انواع تشدیدکنندهها در گفتار مردان و زنان ۲۴۵
- جدول ۴-۵۵- درصد بکارگیری ضمیر در گفتار مردان و زنان ۲۴۶
- جدول ۴-۵۶- پیکره پژوهش ۲۴۸
- جدول ۴-۵۷- واژههای پربسامد (سخنرانان زن و مرد) ۲۴۹
- جدول ۴-۵۸- واژههای پربسامد (سخنرانان موافق و مخالف) ۲۵۱
- جدول ۵-۱- درصد انواع بند در متون موافق و مخالف ۲۵۷
- جدول ۵-۲- درصد انواع وجهیت درخواستی دادهها ۲۵۷
- جدول ۵-۴- میزان قطعیت براساس نوع وجهنما ۲۵۸

فهرست نمودارها

- نمودار ۳-۱- پیوستار امکانات وجه‌نما ۷۲
- نمودار ۳-۲- انواع وجه‌نمایی ۷۳
- نمودار ۳-۳- پیوستار مرتبه‌های وجه‌نمایی ۷۴
- نمودار ۳-۴- انواع وجهیت ۷۷
- نمودار ۳-۵- درجات احتمال ۷۷
- نمودار ۴-۱- زیر بخشهای وجهیت درخواستی ۸۷
- نمودار ۴-۲- امکانات وجهیت گزارهای ۸۹
- نمودار ۴-۳- زن درگفتمان انقلابی- مذهبی ۹۶
- نمودار ۴-۴- زن در گفتمان غربی ۹۷
- نمودار ۴-۵- نقش‌های زن ۹۸
- نمودار ۴-۶- ارزش‌های زن ۹۹
- نمودار ۴-۷- زن در گفتمان تجددگرا انقلابی ۱۱۳
- نمودار ۴-۸- نقش‌های زن در متن دوم ۱۱۴
- نمودار ۴-۹- ارزش‌های زن در متن دوم ۱۱۵
- نمودار ۴-۳۱- زن درگفتمان سنتی مخالف ورزش ۱۸۰
- نمودار ۴-۳۲- نقش‌های زن در متن دهم ۱۸۱
- نمودار ۴-۳۳- ارزش‌های زن در متن دهم ۱۸۲
- نمودار ۴-۳۴- زن درگفتمان سنتی نواندیش ۱۸۷
- نمودار ۴-۳۵- نقش‌های زن در متن یازدهم ۱۸۸
- نمودار ۴-۳۶- ارزش‌های زن در متن یازدهم ۱۸۹
- نمودار ۴-۳۷- زن درگفتمان نواندیش ۱۹۴

- نمودار ۴-۳۸- نقش‌های زن در متن دوازدهم ۱۹۵
- نمودار ۴-۳۹- ارزش‌های زن در متن دوازدهم ۱۹۶
- نمودار ۴-۴۰- زن در گفتمان سنتی ۲۰۱
- نمودار ۴-۴۱- نقش‌های زن در متن سیزدهم ۲۰۲
- نمودار ۴-۴۲- ارزش‌های زن در متن سیزدهم ۲۰۲
- نمودار ۴-۴۳- زن در گفتمان نواندیش دینی ۲۰۹
- نمودار ۴-۴۴- نقش‌های زن در اجتماع در متن چهاردهم ۲۱۰
- نمودار ۴-۴۵- نقش‌های زن در خانواده در متن چهاردهم ۲۱۰
- نمودار ۴-۴۶- ارزش‌های زن در متن چهاردهم ۲۱۲
- نمودار ۴-۴۷- زن در گفتمان نواندیش دینی ۲۲۰
- نمودار ۴-۴۸- نقش‌های زن در متن پانزدهم ۲۲۱
- نمودار ۴-۴۹- ارزش‌های زن در متن پانزدهم ۲۲۲
- نمودار ۴-۵۰- زن در گفتمان سنتی خانواده محور ۲۲۹
- نمودار ۴-۵۱- نقش‌های زن در متن شانزدهم ۲۳۰
- نمودار ۴-۵۲- ارزش‌های زن در متن شانزدهم ۲۳۱
- نمودار ۴-۵۳- ارزش‌های زن در گفتمان‌های سنتی ۲۴۱
- نمودار ۴-۵۴- ارزش‌های زن در گفتمان‌های تجدیدگرا ۲۴۲

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱- مقدمه

زبان اصلی‌ترین ابزار ارتباطی بشر است و مطالعه ماهیت زبان و آنچه از طریق زبان منتقل می‌شود همیشه مورد توجه پژوهشگران حوزه‌های مختلف بوده است و مطالعه جنبه‌های مختلف این ابزار ارتباطی به شکل‌گیری حیطة-های مختلف میان‌رشته‌ای در زبان‌شناسی، مانند جامعه‌شناسی‌زبان، روان‌شناسی‌زبان، نشانه‌شناسی‌زبان و ... منجر شده است. یک گزاره‌ی زبانی را می‌توان از جنبه‌های مختلف و با توجه به واحدهای زبانی مختلف تجزیه و تحلیل کرد. از آواها به عنوان کوچکترین عناصر زبان شفاهی تا کلمات و جملات و واحدهای بزرگتر از آن یعنی متن و گفتمان. تحلیل گفتمان^۱ یکی از حوزه‌های میان‌رشته‌ای است که بر محتوای پیام زبانی و نقش و کارکرد آن تمرکز دارد و موضوع اصلی پژوهش حاضر نیز می‌باشد.

امروزه تحلیل گفتمان هم به مثابه یک نظریه و هم روش مورد قبول متخصصان زبان‌شناسی و علوم اجتماعی است. تحلیل گفتمان به این موضوع می‌پردازد که چگونه جمله‌ها در زبان نوشتاری و گفتاری سبب خلق واحدهای معنادار بزرگ‌تری همچون مصاحبه، مکالمه و یا انواع متون نوشتاری یا گفتاری می‌شوند. تحلیل گفتمان عبارتست از توصیف، تفسیر و تبیین گفتمان‌های رقیب با مبانی و راهبردهای علم زبان‌شناسی (همچون معناشناسی، نحو، آواشناسی و واج‌شناسی، ساختواژه و کاربردشناسی)، علوم اجتماعی، جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و ارتباطات (همچون بافت اجتماعی، دانش فرهنگی-اجتماعی، دانش روان‌شناختی اجتماعی و فردی، تاریخ، ایدئولوژی، نظم گفتمانی، نهادهای اجتماعی، کارگزاران اجتماعی) (آقاگل‌زاده، ۱۳۹۲: ۵۷).

همانطور که در دستور نقش‌گرای نظام‌مند^۲ (هلیدی^۳ و متیسن^۴، ۲۰۰۴) آمده است، در فرایند برقراری ارتباط، آنچه بین دو طرف مورد تبادل قرار می‌گیرد شامل اطلاعات^۵ و کالا^۶ و خدمات^۷ است که در دو رفتار زبانی کلان دادن^۸ و تقاضا نمودن^۹ خلاصه می‌شود. این دو نقش بنیادی به سه صورت خبری، پرسشی و امری (پیشنهادی) به کار می‌روند، بدین صورت که کاربران زبان برای دادن اطلاعات از جملات خبری، برای کسب اطلاع از جملات پرسشی و برای گرفتن کالا و خدمات از جملات امری و پیشنهادی استفاده می‌کنند (هلیدی و متیسن، ۲۰۱۴: ۱۳۷). همچنین هلیدی اذعان دارد که اگر زبان در امر مبادله اطلاعات به کار رود گزاره^{۱۰} و هنگامی که برای تبادل

1 Discourse Analysis

2 Systemic Functional Grammar

3 M. Halliday

4 C. Matthiessen

5 information

6 goods

7 services

8 giving

9 demanding

10 proposition

کالا و خدمات استفاده شود، پیشنهاد^۱ نامیده می‌شود که در چارچوب زبان‌شناسی نقش‌گرای نظام‌مند، ذیل فرانقش بینافردی تحلیل می‌گردند (همان: ۱۳۸ به نقل از خشکباری، ۱۳۹۷).

در پژوهش حاضر نیز با استفاده از مفاهیم مطرح در فرانقش بینافردی، سخنان کنشگران حقوق زنان (موافقین و مخالفین) با توجه به نوع بند، وجهیت^۲، قطعیت^۳ و قطبیت^۴ آن، همچنین مفاهیم تمایل^۵، الزام^۶، اجبار، احتمال^۷ در گفتار زنان و مردان موافق و مخالف حقوق زنان بررسی می‌شوند. گفتمان‌هایی که این دو گروه رقیب برای بیان نظراتشان به یاری گرفته‌اند، شناسایی شده و بازنمایی زن در قالب این گفتمان‌ها بررسی و مقایسه می‌شود. علاوه بر این، تفاوت‌های مشاهده شده در گفتار زنان و مردان نیز از دو بعد کمی و کیفی شرح داده می‌شود.

۱-۲- بیان مسئله

زبان‌شناسی به عنوان یکی از حوزه‌هایی که جنبه‌ی میان رشته‌ای نیز دارد در تعامل با جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و روان‌شناسی می‌تواند در حل مسائل اجتماعی مرتبط با زبان نقش مهمی ایفا کند. یکی از موضوعات اصلی زبان‌شناسی اجتماعی بررسی رابطه‌ای است که احتمالاً میان ساختارها، واژگان و شیوه‌های به‌کاربردن زبان‌ها و نقش‌های اجتماعی مردان و زنانی که به این زبان‌ها سخن می‌گویند وجود دارد. آیا مردان و زنانی که به زبان مشخصی حرف می‌زنند آن‌را به شیوه‌های مختلفی به کار می‌برند؟ این موضوعات در دهه‌های اخیر قرن بیستم موجب طرح اندیشه‌ها و بحث‌های چشمگیری شده و بسیاری از آنها هنوز حل نشده باقی مانده‌اند و در سال‌های اخیر یکی از زمینه‌هایی که بیشترین رشد را در زبان‌شناسی اجتماعی داشته همین زمینه بوده است (وارداف^۸، ۱۳۹۳:۴۹۹).

از سوی دیگر یکی از مسائل اجتماعی مهم و در جریان ایران امروز، مساله حقوق زنان است که توسط فعالان حقوق زنان چه زن و چه مرد به شیوه‌های گوناگون در قالب سخنرانی و مقاله در رسانه‌های نوشتاری، گفتاری ملی و نیز شبکه‌های اجتماعی مجازی مطرح می‌شود. توجه به حقوق زنان همواره با اصطلاح فمینیسم^۹ پیوند نزدیکی داشته است و گاهی این دو موضوع با یکدیگر آمیخته شده‌اند. از جمله مسائل مهمی که در این حیطه مطرح هستند، می‌توان به موضوعات ورزش و اشتغال زنان اشاره کرد که تحلیل زبان‌شناختی گفتمان‌های مطرح در این

¹ proposal

² modality

³ certainty

⁴ polarity

⁵ inclination

⁶ obligation

⁷ probability

⁸R. Wardhaugh

⁹. feminism